

БРАНИСЛАВ ОСТОЈИЋ*

ДОСАДАШЊИ РЕЗУЛТАТИ, СТАЊЕ И БУДУЋИ ЗАДАЦИ ЛИНГВИСТИКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

1.

Говорити о досадашњим резултатима, стању и будућим задацима лингвистичких испитивања у нашој Републици значи: *описивати чињенице* (досадашњи резултати и стање), *процјењивати трасирања и токове истраживања* (будући задаци).

Обје теме оквирно узете, толико су обимне и са широким дијапазоном интересовања, да је немогуће обухватити сву стварност која нам се нуди. Ако би се могла представити реализација досадашњих резултата и постојеће стање — критичка анализа у њима садржаних питања захтијева дубље задирање у прошлост и конкретније анализе и оцјене лингвистичке садашњости. Анализа досадашњих резултата подразумијева још и одвајање онога што се ради о језику и у вези са језичком проблематиком у Црној Гори и њеним институцијама од онога што раде домаће унитарлингвистичке снаге од онога што раде, назовимо их условно, „извањци“.

Не мислимо овим ни на каква подвајања, затварања у границе и изолационизам — напротив, требало би само показати шта се у Црној Гори сопственим снагама урадило, шта се може урадити и шта би требало радити.

Предалеко би нас одвело представљање значаја и улоге лингвистичких испитивања у нас, преглед развоја таквих испитивања у Црној Гори, узрока заостајања у вези са кадровском ситуацијом и научноистраживачким установама — па затим и набрајања досадашњих резултата рада на лингвистичким испитивањима у Црној Гори, посебно ако бисмо ишли на појединачна подсјећања. О свему томе било је ријечи на недавно одржаном скупу *Стање, улога и развој науке у Црној Гори у Титограду*.

* Проф. др Бранислав Остојић, Филозофски факултет, Никшић

Умјесто тога ми ћемо се задржати само на неким будућим задацима и препорукама у вези са стварањем услова за унапређење поменутих научних истраживања у Црној Гори.

Па ипак, били бисмо неправедни ако не бисмо истакли организован рад на неким лингвистичким пројектима Филозофског факултета у Никшићу, односно његовог Одсјека за српскохрватски језик. Резултати су шест публикованих књига (*О црногорском књижевнојезичком изразу*, *Вук и књижевни језик у Црној Гори*, *Језик Мемоара војводе Анга Даковића*, *Из црногорске лексикографије и лексикологије*, *Основи фонологије српскохрватскога књижевног језика — Развој граматичке мисли у Србији и Црној Гори до 1850. године*) и четири књиге у припреми (*Језик и стил Чеда Вуковића*, *Језик Марка Миљанова*, *Говор Копиља и Гостиља — Пипери*, *Говор Паштровића*).

Све ово у времену од дванаест година постојања четворогодишњих студија језика. И, сва су ова дјела посвећена испитивању црногорске књижевнојезичке ситуације у историјској перспективи и у савременом стању — народним говорима црногорским и његовој лексикологији и лексикографији, као и социолингвистичким приликама. На тај начин и ово подручје нашега језика налази своје право мјесто у мозаику развоја српскохрватског језика уопште.

2.

Лингвистичка испитивања у Црној Гори која су вршена непрограмирано, базирана на ентузијазму научних радника — филолога, датирају од времена када се у Црној Гори почело интензивније радити на издавачкој дјелатности. А, зна се да је такав успон у Црној Гори био 1871—1912, пад у међуратном периоду и поново оживљавање седамдесетих година овога вијека.

У области лингвистике није било друштвено верификоване институције са самосталним научним кадром. Тек прије 12 година основан је *Одсек за српскохрватски језик* на Филозофском факултету у Никшићу, а прије 16 година *Одбор за језик при ЦАНУ*, данас без иједног научног радника или сарадника у сталном радном односу.

Зато је ова област заостајала за низом других, упркос чињеници што је Црна Гора некада пропорционално имала више кадровских снага од многих других, који су баш због недостатка институција о којима је ријеч остајали изван Црне Горе.

Наш проблем се у данашњим разговорима ипак поједностављује чињеницом што је Црна Гора на посљедњем мјесту у словенском свијету како по броју научноистраживачких институција тако и по броју научног кадра који се бави овом научном дисциплином.

За овако неповољну ситуацију у којој се налазимо слаба нам је утјеха што кривци нијесу из наших редова, него се налазе у сплету различитих околности које нијесу дозвољавале да се сербокроатистички кадар у Црној Гори брже развија или се налазе првенствено у бирократским или, назовимо, управним круговима којима имамо „захвалити“ за садашње кадровско стање лингвистике и исто тако за садашње скучене оквире научнога рада у лингвистичким институцијама.

3.

Сматрали смо оправданим да се у оквиру ЦАНУ формира Институт за језик. Јер, чињеница је да је формирање ЦАНУ приближило стварности вишегодишње напоре да се на овом подручју оснује Институт за језик. Потребе су биле више него евидентне. Елаборати су урађени прије 14 година. Предложен је детаљан програм рада и његова организациона структура. Пројекти су прецизирани, носиоци су назначени, али у недостатку одговарајућих кадровских снага и материјалних средстава није се смјело ићи на импровизације, па је програм остао нереализован те представља и данас будуће задатке лингвистичких испитивања у Црној Гори који би се могли реализовати у будућем Институту при ЦАНУ или Филозофском факултету. Можда боље при Филозофском факултету.

Задаци би му били многобројни и разноврсни почевши од — оквирних сагледавања и трасирања научно-истраживачког рада;

— утврђивања и разрађивања конкретних краткорочних и дугорочних планова и пројеката;

— примјене савремених метода рада и реализације директних и непосредних радних задатака, па до

— окупљања, ангажовања и усавршавања научних радника — који би систематски и добронамјерно испитивали језичку стварност у својој средини са дијахроног и синхроног аспекта.

Основна дјелатност лингвистичких испитивања специфичне и сложене проблематике обухватала би следеће садржаје:

1. Проучавање језика старијих писаца и споменика и писаног израза у Црној Гори у његовој стандардној фази.

2. Испитивање црногорских дијалеката и народних говора у историјској перспективи према писаним изворима и у стандардној фази.

3. Ономастичка истраживања.

4. Проучавање међујезичких утицаја (веза црногорских говора са романским језицима, директно или непосредно преко далматинског залећа, црногорска крајина и појас према Албанији).

5. Издавање старих писаца и споменика.
6. Издавачка дјелатност у ширем смислу.
7. Организација научних скупова.

4.

У нашој Републици нема лингвиста који се систематски баве истраживачким радом, а да нијесу укључени у једину научно-наставну институцију — *Одсјек за српскохрватски језик*. Ту, поред спољних сарадника са београдског Филолошког факултета, сада наставу изводи један редовни професор, три ванредна, један доцент и четири асистента. Пет, дакле, доктора наука, два магистра и два постдипломца. И то је сав сербокроатистички кадар у овој Републици. Додуше, на Филозофском факултету у Никшићу на Одсјецима за стране језике и на Институту за стране језике у Подгорици ради неколико лингвиста који се сербокроатистиком баве узгредно и посредно.

Изнесени подаци јасно нам говоре да Црна Гора заостаје, прије свега, у кадровском погледу на подручју лингвистике. Према једној анализи Црној Гори би требало 18 лингвиста (10 лингвиста сербокроатиста са научно-наставним универзитетским звањем) и 8 лингвиста сарадника са звањем асистента.

Нијесмо се руководили потребама само једне или друге институције, да бисмо говорили, на примјер, о минималним потребама посебно у Институту, а посебно на Одсјеку за језик — него смо потребе умањивали тиме што смо ове двије институције објединили. Одсјек за српскохрватски језик и Институт, ако до његова оснивања дође, не треба раздвајати. Напротив, кадар који би радио у Институту треба да се бави и наставним радом на Универзитету и обратно.

5.

Ова питања треба, прије свега, да интересује ЦАНУ, односно њено Одјељење умјетности, Универзитет Црне Горе — ближе: Одсјек за језик, а дјелимично и Одсјеке за стране језике и њихов Институт, Министарство за науку и Комитет за међународну научну и техничку сарадњу.

Да би се, дакле, створила основа за даљи рад треба ојачати кадровску базу. У том циљу треба урадити следеће:

— Дипломирало је неколико генерација студената српско-хрватског језика на Филозофском факултету у Никшићу, међу којима је знатан број даровитих. Одсјек за језик је успио да препорукама обезбиједи стипендије на постдипломским студијама за таква неколика студента и планирао им мјесто на факултету, гдје сада раде. Међутим, норма часова за мјесто асистента је велика, што значи да се кадар на факултетима по за-

конским нормама не може подмлађивати. Да би се примио млађи научни радник, сарадник, треба чекати да се старији пензионишу. На неким универзитетским центрима бивше југословенске државе програмски се прима сваке године по неколико асистената приправника, без обзира на број часова — разумије се — који студирају постдипломске студије и припремају се под руководством професора за наставно-научну дјелатност. Њима је то заиста мање потребно него нама у Црној Гори. Ми, међутим, немамо таквих могућности.

— Наше су личне препоруке биле на недавно одржаном скупу *Стање, улога и развој науке у Црној Гори*, да се група младих талентованих студената прими у стални радни однос у Одбор за језик ЦАНУ, данас бисмо рекли — на Филозофски факултет; да њихови професори са Филозофског факултета као и спољни сарадници који тамо раде воде бар по једног кандидата, а ови да се уз менторски рад оспособљавају и уводе у научно-истраживачке послове да би се тај институтски кадар, кад му се пружи прилика, бавио и наставним радом.

То је у сагласности и са програмском оријентацијом Универзитета Црне Горе, а у складу је са садашњом организацијом институтског рада који подразумева и научно-наставну дјелатност. Данас се свуда у свијету тако ради, па нема разлога да и Црна Гора не поступи тако, тим прије што нема довољно квалификованог кадра за ову област, а повезаност научног и наставног рада доводи до концентрисања научних снага и до њихове тјешње сарадње.

— Кадровски развој би се подстицао и на тај начин што би се додјеливале стипендије талентованијим студентима. При Универзитету би се сваке године стипендирано по неколико студената на постдипломским студијама, а у сагласности са Министарством за науку оформио би се и такав фонд преко којег би се у заједници са Комитетом за међународне везе слао годишње бар по један студент на постдипломско усавршавање у неки од свјетских или европских центара.

— Републички комитет за међународну сарадњу у заједници са Катедром за српскохрватски језик може да сваке године добије по неко лекторско мјесто, како би млади лингвисти усавршавали знање неког од страних језика и стекли потпуније лингвистичко образовање, укључујући се у савремене свјетске токове. Али и ту се траже одређени услови — на примјер — онај основни да су млади лингвисти укључени у наставно-научни рад.

— Ради јачања интереса за лингвистику требало би материјално помоћи Одсјек за српскохрватски језик да покрене и издаје повремено часопис у коме би се објављивали успјелији семинарски, дипломски и магистарски радови.

* * *

Најзад — ми мо се надали да ће се последије поменутог скупа у Титограду и наших тада детаљно изложених планова отворити нове перспективе за лингвистички рад у Црној Гори, а сигурни смо били да ће млади научни радници ускоро почети да шире и богате досадашње границе лингвистичких испитивања у Црној Гори и уједно почети да смањују размак између стања лингвистике у Црној Гори и других јужнословенских држава.

Преварили смо се. Овога пута нада се повратила.

Branislav Ostojić

FORMER RESULTS, CONDITIONS AND FURTHER TASKS OF THE
LINGUISTICS IN MONTENEGRO

S u m m a r y

Having given in introductory notes his tasks, limiting them to Serbo-croatistics, the author moved to the estimate of the significance and role of linguistic studies in Montenegro. A survey of linguistic thought development in Montenegro is given here. Exactly, former results are analysed separating in short features the matter treated in Montenegro and the matter studied out of it, thematically linked to it, as well as the subjects treated by inerlinguistic forces from what is done by the linguists out of Montenegro. The author does not bibliographically enter the history of linguistic thought development in Montenegro in period when, for example, the linguistic issues were treated by people »privately«, without organization, without programming. The basis of these analysis is the time of institutionally organized and verified linguistic work, what, as pointed out in the paper, does not mean that sporadic investigations should be neglected. Further, the survey of staff, situation of scientific-research institutions in Montenegro is presented, as well as work plans and projects with special accent on causes of lagging behind in staff, institutional and scientific research respect as well as the proposals for their improvement with elaborated programme of personnel needs.